

УДК: 316.454.5

ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА НАВЧАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗДІА

Ільчук І.А. (м. Запоріжжя)

Анотації

У статті розглядається проблема формування поглядів студентів стосовно розуміння сутності навчальної та загальної адаптації. Простежується тенденція прояву особливостей загальних уявлень студентів. Досліджується різниця у поглядах за віковими, статевими ознаками та рівнем навчальної успішності. Виокремлено негативні фактори студентської дезадаптації.

In this article a problem of forming student's understanding the subject of educational and general adaptation. The tendency of general specifics of student's imaginations demonstration is traced. The difference of views according age, sex, and level of student's grades is discovered. Negative factor of student's sad option are singularized.

Ключові слова

АДАПТАЦІЯ, ЗАГАЛЬНА АДАПТАЦІЯ, СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ, ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ, ДЕЗАДАПТАЦІЯ, КРИЗИ ЖИТТЯ, НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, ПРИСТОСУВАННЯ, МАТЕРІАЛЬНА БАЗА, СПІЛКУВАННЯ У ГРУПІ, БАР'ЄРИ У ДОСЯГНЕННІ МЕТИ, НАСТАНОВИ, СВІДОМІСТЬ, САМОСВІДОМІСТЬ.

Вступ

Постановка проблеми. Початок навчальної діяльності – важлива віха на життєвому шляху кожної людини. Включення молодої людини у навчально-виробничий процес тягне за собою корінну зміну відносин індивіда із суспільством та оточуючими людьми. Успішна адаптація до нової соціальної ситуації припускає засвоєння основних компонентів навчальної діяльності – її задач, предмета, засобів, способів, ціннісних орієнтацій тощо.

Студент не тільки навчається, але й переймається проблемами саморозвитку, заробляє гроші на навчання та поточні витрати. Більшість старшокурсників намагаються влаштуватися хоч на якусь роботу заради професійної підготовки, набуття знань та майбутнього працевлаштування. Та поєднати навчання із професійною роботою і адекватною винагородою надзвичайно важко. Тому студентам не приходиться вибирати, вони погоджуються на роботу далеко від їх спеціальності. У студентів проблем більше, ніж можливостей їх вирішити. Говорити про адаптацію лише першокурсників не доводиться, відбувається адаптація студентів усіх курсів і постійно.

Адже у сучасному українському суспільстві внаслідок багаторазового зростання динамічності життя, постійних і досить різких змін на всіх рівнях (політичному, економічному, матеріальному, геополітичному, освітньому) особливі вимоги висуваються до здатності людини бути адекватною цим змінам, тобто самій бути мобільною, гнучкою, динамічною. Це означає підвищення її адаптаційних можливостей.

Створенню умов, за яких між особистістю та середовищем не просто складається стан рівноваги, а встановлюються мінливі, постійно взаємодоповнюючі стосунки, є актуальним завданням функціонування будь-якої соціальної системи. Адже відомо, що і суб'єкт діяльності, і соціум, до якого той входить, є взаємопов'язаними сутностями, де вплив або реалізація лише однієї зі сторін не є гарантом загальної успішності. Необхідні зовнішні і внутрішні умови, щоб процес розвитку людини на його фізичному, психічному, соціальному, особистісному та пропедевтико-професійному рівні був гармонійним і безперервним.

Між людиною і середовищем існують мінливі, взаємодоповнюючі відносини. Можуть спостерігатися їх варіанти: а) зміна людини при незмінюваному середовищі (відрив від життєвих обставин); б) різноспрямовані зміни людини і середовища (поглиблення суперечностей); в) незмінюваність людини при життєвих обставинах, що змінюються (консерватизм); г) односпрямовані зміни людини і середовища (синхронізація розвитку й умов); д) незмінюваність і людини, і середовища (стагнація).

У самому загальному вигляді **під адаптацією** ми розуміємо прагнення людини пристосуватися до соціального середовища, мати з ним безконфліктні відносини. Однак дане визначення не може повною мірою пояснити усю багатоманітність моделей адаптивної поведінки людини, оскільки не враховує її потреб і спонукальних сил. В дійсності, заради реалізації актуальних потреб сама людина може виступати джерелом трансформації існуючих взаємовідносин з соціумом.

Людина, оцінюючи життєві події з позицій отриманих і втрачених дивідендів, вирішує, до яких з них їй варто пристосуватися, які вона у змозі проігнорувати, а з якими необхідно вступати у протиборство. Іншими словами, основним показником єдності людини і соціального середовища виступає рівень реалізації життєво важливих потреб людини. Це означає, що людина не просто реагує на ту або іншу ситуацію, а фактично створює світ, у якому існує. Конкретна соціальна ситуація набуває для неї смисл якраз у силу здатності задовольняти актуальні потреби. Сприймаючи, оцінюючи, емоційно відображаючи оточення, людина визначає характер взаємодії із соціальним середовищем, конструює із фрагментів об'єктивного світу свій особливий, неповторний психологічний життєвий простір – простір можливостей.

Навчальні зміни викликають у студентів різноманітну реакцію: одні приймають і вітають нововведення, інші відносяться до них насторожено, а треті їх вважають згубними. Однак, не зважаючи на різне відношення до навчальних перетворень, кожний студент виробляє свою стратегію адаптивної поведінки. Розробка наукових принципів соціальної адаптації молоді і соціальних перспектив її формування є важливим завданням соціальної психології. В Україні окремі аспекти проблеми розроблялися в рамках психофізіології, загальної психології, педагогіки (Л.Долинська, М.Дьяченко, І.Бондаренко, О.Борисенко, О.Васильченко, Н.Войтович, П.Зільберман, В.Казміренко, О.Каганов, Т.Каткова, О.Кавун, С.Кулик, Е.Научитель, В. Мевмержицький тощо). Результати дослідження соціально-психологічної взаємодії особистості і суспільства, умов функціонування особистості у великих і малих соціальних групах, пошуку дієвих методів впливу на процес соціалізації особистості представлено у працях Ч.Кулі, Г.Мід, М.Мід, Дж. Морено, Г.Тарда, Х.Хартмана, Дж. Хоуманса. Методологічною основою дослідження слугували психоаналітичні теорії (З.Фройд, К.Хорні); теорія Ч.Д.Спілбергера; концепції психологів В.М.Блейхера, Л.І.Божович, К.С. Лебединська, Н.Д.Левітов, В.Д.Небиліцин, Б.М.Теплов, А.М.Парафіян тощо). Аналізуючи життєдіяльність людини у нестабільній ситуації, А.К.Болотова виділяє чотири узагальнені типи адаптації особистості[1].

Особистість першого типу орієнтується на досягнення, на зміни оточуючого світу, на використання шансів і апробації власних можливостей. Вона прагне розширяти соціальні контакти, сприймає себе як компетентну особу і має широкі плани на майбутнє. Другий тип адаптації характеризується тим, що особистість орієнтована в основному на внутрішні зміни свого «Я» і частково – поведінки. Особистість третього типу проявляє покірність долі, її діяльна сторона виявляється слабо, а майбутнє непевне.

Модель адаптації особистості четвертого типу визначається почуттям гіркоти і розчарування, у такої людини відсутня зацікавленість майбутнім. Певний інтерес являє собою типологія Ч.Моріса [2], яка опирається на розуміння адаптації як процесу направлено на розв'язання конфліктів між імпульсами і конвенціональними нормами. У рамках даного розуміння адаптації автор виділяє наступні її типи:

Людина стримує імпульси і контролює свою поведінку у відповідності з усталеними звичаями. Вона подавляє схильності, які доставляють їй незручності, і контролює діяльність. Як правило люди цього типу достатньо самостійні. Людина другого типу прагне послабити напруження зміною якоїсь частини свого оточення (внесенням змін у якусь частину свого оточення). Тут людина намагається змінити світ і поставити його на службу своїм інтересам,

вона діє на об'єкти і викликає у них зміни. Людина третього типу залежна від свого оточення, тобто для неї характерна пасивна орієнтація. В даному випадку особа дозволяє об'єкту впливати на неї.

В залежності від поєднання двох ознак, культурних цілей і соціально схвалюваних засобів їх досягнення, Р.Мертон [3] пропонує виділяти п'ять типів адаптивної поведінки особи.

Перший тип – конформізм. Конформізм припускає узгодження з цілями суспільства і законними засобами їх досягнення. Другий тип – інновація. Для представників цього типу характерна узгодженість з цілями суспільства, але заперечення соціально схвалюваних засобів досягнення цих цілей. Третій тип – ритуалізм. Така модель адаптації припускає збереження або зниження надто високих для суб'єкта культурних цілей на фоні згоди з соціально схвалюваними засобами їх реалізації. Четвертий тип – ретреатизм. Особи, які відносяться до цього типу, відмовляються від прописаних культурних цілей і використовують у своїй поведінці невідповідні інституціональним нормам засоби. П'ятий тип – бунт. Як і в ретреатизмі, тут відкидаються цілі і засоби їх досягнення, але взамін пропонуються нові.

Об'єкт дослідження: світоглядні погляди студентів на процес адаптації.

Предмет дослідження: погляди студентів стосовно розуміння процесу загальної та навчальної адаптації, її місця і значення у навчальному процесі.

Мета дослідження: емпіричним шляхом виявити ставлення студентів до своєї адаптації, дослідити розуміння навчальної адаптації, визначити проблеми та ускладнення, які виникають у студентів.

Гіпотеза дослідження: 1) рівень розуміння навчальної адаптації залежить від загальної успішності, студенти, які вчаться на відмінно, вважають себе добре адаптованими до вимог ВНЗ; 2) розуміння процесу адаптації майже не залежить від статі студента; 3) студенти, які вчаться задовільно або незадовільно, не бачать жодної різниці у розумінні навчальної та загальної адаптації; 4) більшість студентів старших курсів, які не встигають у навчанні, не вважають себе адаптованими до навчання у вищому навчальному закладі.

Завдання дослідження: 1) вивчити розуміння студентами різних курсів процесу соціально-психологічної адаптації; 2) порівняти показники отриманих даних за курсами; 3) дослідити погляди на адаптацію студентів-відмінників та студентів з проблемами у навчанні (які не встигають за критерієм загальної успішності); 4) визначити основні проблеми адаптації та систематизувати їх; 5) перевірити висунуті гіпотези, обґрунтувати отримані результати відповідно до гіпотез та завдань дослідження.

Методика та організація дослідження. Емпіричне дослідження, здійснене у вересні-жовтні 2009 року. Для проведення емпіричного дослідження було використане анкетування розроблене Сергієм Ворожбитом [4]. До емпіричного дослідження були залучені студенти I-III курсів денного та заочного відділення Запорізької державної інженерної академії. Серед респондентів студенти факультетів менеджменту та фінансів, будівельний, машинобудівний та теплоенергетики. Студенти віком від 17 до 50 років. У дослідженні взяли участь 236 студентів, 116 чоловіків та 120 жінок. Всі студенти були поділені на три групи: до першої групи ввійшли студенти віком у 17-18 років, а у другу студенти віком 19-20 років. У третю групу ввійшли студенти різних вікових категорій, від 21 до 50 років.

Результати дослідження та їх аналіз. Студентам було запропоновано відповісти на 16 питань:

1. Вам подобається ваша спеціальність?
2. Чого не вистачає вам у ВНЗ?
3. У чому для вас проявляється адаптація до факультету?
4. Що таке адаптація у вашому розумінні?
5. Що заважає вам успішно навчатися?
6. Щоб ви хотіли змінити у ВНЗ і на вашому факультеті?
7. Які у вас стосунки з викладачами?
8. Чи вважаєте ви себе добре пристосованим до навчання на факультеті?
9. Ваші одногрупники вже адаптувалися до навчання?
10. Що ви розумієте під навчальною адаптацією?
11. Яке місце посідає довіра в ході вашої адаптації до навчання у ВНЗ?
12. Ви підтримуєте дружні стосунки з одногрупниками?
13. У чому для вас проявляється успішність адаптації?
14. Чи часто ви спілкуєтеся з викладачами?
15. Скільки разів на місяць зустрічаєтесь з куратором?
16. Чи цікаво вам на парах?

Відповіді були піддані системному аналізу та первинній статистичній обробці. Отримані результати ми перенесли в таблицю, де спочатку вписали номер запитання, за ним можливу відповідь студентів, а потім вже загальну вибірку студентів у групах за віковими показниками та за статтю.

Інтерпретуючи відповіді на запитання опитувальника, можна виділити деякі аспекти мислення студентів. На запитання: "Чи подобається вам ваша спеціальність?", 81,2% від опитаних відповіли, що подобається, 2,4% відповіли, що не подобається, і 16% відповіли, що подобається але не зовсім. Першій групі респондентів віком у 17-18 років спеціальність подобається у 93,6% випадків, другій групі респондентів віком у 19-20 років спеціальність подобається у 61,6% випадків, а третій віковій (21- 50 років) групі у 94,1%. Не подобається

спеціальність групі респондентів віком у 17-18 років і третій віковій групі (21-50 років) у 0% випадків, а другій групі респондентів віком у 19-20 років спеціальність не подобається у 3,3% випадків. Не зовсім подобається спеціальність представникам групи 17-18 років у 6,4% випадків, представникам групи 19-20 років у 31,8% випадків і представникам третьої групи у 5,9%. Відсоток тих, хто з часом критичніше оцінює свою спеціальність найбільший у другій віковій групі. Цій групі подобається своя спеціальність на 32% менше, ніж представникам першої та третьої вікових груп.

Відмінності у відповідях за статевою ознакою: спеціальність подобається 42,3% чоловіків і 38,9% жінок. Серед вікових груп позиції такі: чоловікам групи 17-18 років спеціальність подобається у 53,2% випадків, а жінкам цієї групи у 40,4%. Для представників другої вікової групи 19-20 років: чоловікам спеціальність подобається у 32,9% випадків, а жінкам у 28,6% випадків від опитаних. Для представників третьої вікової групи (21-50 років) спеціальність подобається у 39,2% для чоловіків і у 54,9% для жінок.

Не подобається спеціальність представникам другої вікової групи 19-20 років: чоловікам у – 3,2%, і жінкам у 3,2% випадків. Представників першої і третьої вікових груп, яким би не сподобалася спеціальність не виявлено.

Не зовсім подобається спеціальність представникам першої 17-18 річної групи – у 6,4% випадків для чоловіків і 0% для жінок. Для представників другої вікової групи 19-20 років, не зовсім подобається спеціальність у 5,49% випадків для чоловіків, і 3,9% чоловіків третьої вікової групи. Жінкам не зовсім подобається у 26,4% випадків для другої вікової групи і для 1,96% третьої вікової групи.

Іншими словами, з часом, для чоловіків спеціальність починає подобатися, хоча б незначною мірою у рамках шкали – від 0,9% до 1,6%, а для жінок невдоволення обраною спеціальністю зростає до 26,3% між першою і другою віковими групами, та падає до 2% для третьої вікової групи. Чоловікам першої і другої вікових груп спеціальність подобається більше, ніж жінкам цих груп, а у третій віковій групі навпаки, жінкам спеціальність подобається більше, ніж чоловікам цієї групи. Не зовсім подобається чоловікам спеціальність більшою мірою, ніж жінкам. Виключення складають жінки другої вікової групи. Тут жінки більш критичніші, і, можливо, дещо розчаровані обраною спеціальністю.

На запитання: “Чого не вистачає вам у ВУЗі?” відповіді розподілилися таким чином. “Все є” – таку відповідь дали 57,6% від опитаних. Що не вистачає “дружніх відносин” – 11,8% від опитаних, і матеріальної бази – 30,4% від опитаних.

За статевою ознакою відповіді такі: “все є” вважають чоловіки у 30,5%, жінки – 27,1%, “не вистачає дружніх стосунків” вважають чоловіки у 5,1%, жінки – 6,7% випадків від опитаних, “не вистачає

матеріальної бази ” вважають чоловіки у 13,5%, жінки – 17% випадків від опитаних.

Відповіді за віковими та статевими відмінами: перша вікова група 17-18 років – чоловіки, на питання чи “все є” відповіли ствердно у 38,2% випадків, а жінки у 24,4% випадків. Друга група респондентів 19-20 років має такі відповіді на запитання “чи все є”: чоловіки – у 23%, а жінки у – 26,3% випадків. У третій віковій групі (21-50 років) 29,4% чоловіків і 33,3% жінок вважають, що «все є». Для жінок відсоток зростає на 2% у порівнянні з першою групою та другою групами, а між другою і третьою у 6,9%; для чоловіків спостерігається зменшення тих, хто задоволений станом речей на 15,2% - різниця між першою і другою групами, а між першою і третьою у 8,9%.

На питання, чи вам не вистачає “дружніх відносин” відповіді для першої 17-18 групи такі: чоловікам “не вистачає дружніх відносин” у 4,2%, і для 7,4% жінок. Для другої вікової групи 19-20 річних не вистачає “дружніх відносин” для чоловіків у 6,5%, а для жінок у 7,6% випадків. Для третьої вікової групи (21-50 років) «дружніх відносин» не вистачає для 3,9% чоловіків і 3,9% жінок. Для жінок відсоток тих, кому не вистачає дружніх відносин майже однаковий, лише зменшується для третьої групи на 3,5%. Кількість тих чоловіків, для яких не вистачає “дружніх стосунків” з віком збільшується, у нашому випадку на 2,3%.

На питання, чи не вистачає “матеріальної бази” статовіковій розбіжності респондентів такі: для вікової категорії чоловіків 17-18 років не вистачає “матеріальної бази” для 17% респондентів, а жінок – 8,5% від опитаних, для другої вікової категорії 19-20 річних, чоловіки – 12%, а жінки – 24%. У третій віковій групі (21-50 років) «не вистачає матеріальної бази» для чоловіків – 9,8% і 19,6% для жінок. Як видно, з часом відсоток чоловіків, які невдоволені “матеріальною базою” вузу зменшується, у нашому випадку на 5% (мова йде про першу і другу вікові групи), для третьої вікової групи на 2,3%, а відсоток жінок, які “невдоволені матеріальною базою” вузу збільшується, у нашому випадку 15,5%. Це різниця між першою і другою віковими групами. І різниця у 4,6% для другої і третьої вікових груп.

Отже, самою критичною віковою групою є друга. У цій групі на 13,2% менше респондентів, які вважають, що в навчальному закладі «все є» у порівнянні з першою та третьою віковими групами. Проте другій віковій групі більше, ніж першій і третій «не вистачає дружніх відносин» і у цій же групі саме високе невдоволення «матеріальною базою» вузу.

У питанні чи «все є» жінок першої групи менше, ніж чоловіків цієї групи на 14%, і у третій віковій групі чоловіків менше, ніж жінок цієї ж групи. У питанні матеріальної бази ВНЗу більш критичніші чоловіки першої вікової групи у порівнянні із жінками цієї ж групи, але

жінки другої і третьої вікових груп більш критичніші по відношенню до чоловіків своїх вікових груп.

На запитання: “У чому для вас проявляється адаптація до факультету?”, відповіді розподілилися так: адаптація проявляється у “пристосуванні до режиму” - так думає 47% від опитаних, адаптація проявляється у “входженні в колектив” - так думає 38,5% від опитаних і не готові відповісти на питання 13,9% від опитаних. “Пристосування до режиму” розподілилося так: 23% чоловіків і 24% жінок відповіли ствердно. “Входження в колектив” має такі особливості: для чоловіків 17% і для жінок 22% є адаптацією до факультету. І не можуть знайти адекватної відповіді “що таке адаптація до факультету” 9% чоловіків і 4,7% жінок.

За віковими та гендерними відмінностями маємо таку картину: адаптація до факультету як “пристосування до режиму” у групі 17-18 років важлива для 32,9% чоловіків і для 18% жінок; у групі 19-20 років пристосування важливе для 18,6% чоловіків, та 27,4% жінок. У третій групі (21-50 років) «пристосування до режиму важливе» для 12% чоловіків і 31,4% жінок. Тут тенденція відповідей наступна: для чоловіків важливість “пристосування до режиму” факультету зменшується з віком, у нашому випадку на 14,3% між першою і другою віковими групами і на 7% для третьої групи, якщо її порівнювати з другою, а якщо порівнювати з першою, то показник зменшується на 20,9%; а у жінок навпаки, потреба “пристосуватися до режиму” факультету збільшується на 9,4%. Це різниця для першої і другої груп, а різниця між другою і третьою групами – 4%.

“Входження у колектив” важливе для чоловіків першої групи 17-18 річних для 17%, а жінкам у 20,2%. Показники представників другої вікової групи розподілилися так: чоловіки – 13,1% а жінки – 25,2%. Для третьої вікової групи (21-50 років) чоловікам у 23,5%, а для жінок у 17,6%. Як бачимо “входження у колектив” як показник для адаптації до факультету для чоловіків старшої 19-20 річної групи зменшується на 3,9%, а для жінок цей показник збільшується на 5%; для третьої вікової групи серед жінок цей показник зменшується на 7,7%.

Не мають чіткої відповіді “що таке адаптація до факультету” 9,5% чоловіків та 2,1% жінок першої вікової групи 17-18 років. Серед представників другої групи 19-20 років не мають відповіді 9,8% чоловіків та 5,4% жінок; і 7,8% як для чоловіків так і жінок третьої вікової групи.

Отже, пристосування «до режиму» важливе для першої вікової групи, а друга і третя вікові групи у цьому питанні не мають відмін. «Входження в колектив» актуальне однаковою мірою для усіх трьох груп. А самий низький відсоток у першій групі тих, хто не визначився з відповіддю. «Пристосування до режиму» важливіше для чоловіків першої вікової групи аніж жінкам цієї ж групи, але з часом значимість пристосування для чоловіків зменшується, а для жінок збільшується.

Значення «входження у колектив» для чоловіків з часом збільшується, а для жінок з часом зменшується, хоча входження у колектив важливе для представниць другої вікової групи. Чоловіки з віком пристосовуються до режиму краще і їм легше розподіляти свій час; з віком чоловіки починають усвідомлювати значення соціальних контактів, а жінкам з часом все важче дотримуватися режиму роботи академії (сесії, розклад занять тощо).

На запитання «Що є для вас адаптація?» 55% респондентів відповіли, що це «природне пристосування», зокрема 28% чоловіків і 27% жінок; 42,3% від опитаних відповіли, що це «формування соціальних відносин», серед яких 20% чоловіків і 22% жінок; і 2,5% респондентів не мають чіткої відповіді, серед яких 12% чоловіків і 12% жінок.

За віковою та гендерною відмінністю відповіді розподілилися так: вікова група 17-18 років на запитання відповіла, що це «природне пристосування» у 40,4% від опитаних чоловіків і 21,3% жінок. Друга вікова група 19-20 років на це питання відповіла так у 21,9% чоловіків і 30,8% жінок. Для третьої вікової групи (21-50 років) природне пристосування важливе у 15,7% для чоловіків, а для жінок у 31,4% від опитаних. Отже, для чоловіків вага «природного пристосування» з роками зменшується, а для жінок з роками зростає із 21,3% до 31,4% у третій групі.

Що це «формування соціальних відносин» так відповіли 18% чоловіків і 17% жінок першої вікової групи 17-18 років, з другої вікової групи 19-20 років так відповіли 18,6% чоловіків і 26,3% жінок. Для третьої вікової групи (21-50 років) цей показник становить 25,5% як для чоловіків, так і для жінок.

Не мають чіткої відповіді що таке адаптація 1% чоловіків і 2,1% жінок першої групи 17-18 років і 1% чоловіків та жінок другої вікової групи 19-20 років та 2% чоловіків третьої вікової групи.

Отже, в цілому «природне пристосування» важливе для першої у порівнянні з другою віковими групами на 3%, особливо для чоловіків першої групи. У другій групі для чоловіків «природне пристосування» зменшується майже на 2%, але для жінок воно збільшується на 9%. Найменш актуальним «природне пристосування» є для третьої вікової групи. Формування «соціальних відносин» найважливіше для третьої вікової групи і найменш важливе для першої вікової групи. «Природне пристосування для чоловіків першої вікової групи важливіше, ніж для жінок цієї ж групи, проте з часом важливість «природного пристосування» для чоловіків зменшується, а для жінок, навпаки, зростає. «Формування соціальних відносин» для респондентів першої та другої вікових груп важливе для обох статевих груп однаковою мірою, лише у другій віковій групі жінок на 7,7% більше, ніж чоловіків. В цілому природне пристосування відіграє на 13% більше ваги, ніж

соціальне. За своєю суттю це результати негативні, бо нехтуються соціальні зв'язки.

На запитання, “Що заважає вам успішно навчатися?” студенти відповіли так: “нестача часу” у 38,6%, “лінощі” – 38,6%, кожний аспект порівну, а “друга зайнятість” заважає у 22,8%. На нестачу часу посилаються - 18,2% чоловіків і 20,3% жінок.

За віковими категоріями розподіл такий: категорія студентів 17-18 років посилається на “нестачу часу” у 48,9%, зокрема чоловіки усвідомлюють “нестачу часу” у 28,7%, жінки у 20,2%. Друга категорія віком від 19-20 років “нестачу часу” фіксує у 30,7% випадків, серед них чоловіки – 14,2%, жінки – 16,4%. У третій віковій групі (21-50 років) на нестачу часу посилається 33,4%, серед яких 5,9% чоловіків і 27,5% жінок. Різниця між представниками першої і другої групи у 18%. Різниця між чоловіками першої і другої групи у 14%, для жінок лише у 4%, причому жінки 17-18 років мають більшу “нестачу часу” аніж жінки другої групи. Але у третій групі, тобто старші жінки більше відчувають нестачу часу аніж дві попередні групи, а старші чоловіки найменше, і тут чітко прослідковується динаміка зменшення ваги часу з віком.

“Лінощі” відмічають 38,6% респондентів. Чоловіки “лінуються” у 18,6% від опитаних, а жінки у 19,9% випадків, що майже порівну. За віковими категоріями представники 17-18 років “лінуються” у 38,2%, а представники 19-20 років “лінуються” у 46,1% випадків, третя вікова група лінується у 25,4%. У першій віковій категорії 17-18 років, чоловіки “лінуються” у 22,3% випадків, а жінки у 15,9% випадків. У другій віковій групі 19-20 років чоловіки “лінуються” у 15,3% випадків, а жінки у 30,7% випадків. Тож чоловіки з віком менше посилаються на “лінощі”, а жінки навпаки, фіксують вибух “лінощів” на 50%. Але для третьої вікової групи все навпаки: лінощі відмічають 17,6% чоловіків, а жінки лише у 7,8% від опитаних.

“Друга зайнятість” заважає навчатися у 22,8% випадків. Чоловікам “друга зайнятість” заважає у 12,2% випадків, а жінкам у 10,5% випадків. За віковими категоріями представникам першої вікової групи 17-18 років “друга зайнятість” заважає навчатися у 12,7% випадків, а для другої вікової категорії у 23% випадків, а у третій групі (21-50 років) – 41,2%. Іншими словами, представники другої вікової групи працюють поза вузом на 10% більше, а представники третьої вікової групи на 28,5% більше від першої групи. Чоловіки першої вікової групи мають “другу зайнятість” у 8,5%, а жінки у 4,2% випадків. Чоловіки другої вікової групи мають “другу зайнятість” у 12%, а жінки у 10,9% випадків від опитаних. А чоловіки третьої вікової групи у 19,6%, а жінки у 21,6%.

Отже, «нестача часу» найбільш заважає навчатися першій віковій групі, «лінощі» заважають навчатися другій віковій групі, а «друга зайнятість» все більше заважає навчатися третій віковій групі.

«Нестача часу» важливіша для чоловіків, аніж жінок першої вікової групи, але з віком проблема «нестача часу» для чоловіків все зменшується, а для жінок зростає у порівнянні з чоловіками у другій і третій вікових груп. Проблема «лінощів» для чоловіків усіх трьох вікових груп майже рівна, але для жінок вона зростає наполовину у другій віковій групі в порівнянні з першою і падає у чотири рази для жінок третьої вікової групи. «Друга зайнятість» не засвідчує суттєвих відмін між чоловіками та жінками усіх трьох вікових груп, вона тільки зростає у порівнянні з першою та другою для третьої вікових груп як для жінок, так і для чоловіків.

На запитання: «Щоб ви хотіли змінити у ВНЗ і на вашому факультеті?» респонденти відповіли так: «нічого б не міняв» - 50,3%, модульну систему – 24,9% і «деяких викладачів» у – 24,4%.

«Нічого б не міняли» у віці 17-18 років у 55,4% випадків, «модульну систему» у 15,9%, а «деяких викладачів» у – 28,7%. За віковими показниками, «нічого б не міняли» у віці 19-20 респонденти у 35,1%, «модульну систему» у 33% і «деяких викладачів» у 31,9% випадків. У третій віковій групі (21-50 років) «нічого б не міняли» 68,6%, «міняли б модульну систему» 27,4%, «деяких викладачів» 3,9% від опитаних. Назагал, кількість невдоволених у другій групі збільшується на 20%, - це тих, хто «щось міняв» би, але зменшується у третій групі майже вдвічі; на 50% зростає тих, хто змінював би «модульну систему», але на 6% зменшується у третій віковій групі і на 3,2% зростає тих, які б хотіли змінити «деяких викладачів». Це різниця між першою і другою віковими групами. Проте є 3,2% невдоволених викладачами і у третій віковій групі. У випадку для першої і другої вікових груп є певна стабілізація у бажаннях.

За виявом відмін між чоловіками і жінками, картина така: «нічого б не міняли» чоловіки у 24,5%, а жінки у 25,8% випадків; змінювали б «модульну систему» чоловіки у 10,5%, а жінки у 14,4%; міняли б «деяких викладачів» чоловіки у 14%, а жінки у 10,5% випадків.

За віковими відмінами показники такі: група 17-18 років «нічого б не міняли» чоловіки у 31,9%, а жінки у 23,4%. Друга вікова група 19-20 років «нічого б не міняли» чоловіки у 14,2% випадків, а жінки у 20,9% випадків. У третій віковій групі (21-50 років) «нічого б не міняли» 29,4% чоловіків і 39,2% жінок.

«Змінювали б модульну систему» представники першої вікової групи 17-18 років, зокрема чоловіки у 7,4%, а жінки у 8,5% випадків. Чоловіки другої групи 19-20 років «модульну систему» змінювати будуть у 14,3% випадках, а жінки у 18,7% випадках. У третій віковій групі (21-50 років) «змінювали б модульну систему» 9,8% чоловіків і 17,6% жінок. Змінювали б «викладачів» чоловіки 17-18 років у 20,2%, а жінки у – 8,5% випадків. Чоловіки другої вікової групи 19-20 років змінювали б «викладачів» у 13,2%, а жінки у 18,7% випадків.

Отже, «нічого б не міняли» більше представники третьої і першої вікових груп. «Модульну систему» міняли б більшою мірою представники другої вікової групи, а «змінювали б деяких викладачів» більшою мірою представники другої і першої вікових груп. Мінімальний відсоток тих, хто б не «міняв деяких викладачів» у третій віковій групі. Нічого б не міняли більше чоловіки у першій віковій групі, аніж жінки, але у другій і третій вікових групах більше жінок, які б «нічого не міняли», аніж чоловіків. «Змінювали б модульну систему» більше жінки, аніж чоловіки у всіх трьох вікових групах. «Змінювали б викладачів» у першій групі більше чоловіки, з різницею у 11,7%, але кількість чоловіків, які б і далі (наступні вікові періоди) змінювали б викладачів їх відсоток зменшується, а жінок у другій групі зростає. З часом, як видно з відповідей, чоловіки стають більш терпимими до викладачів, а жінки навпаки, стають більш нетерпимими, хоча виняток складають жінки третьої групи.

Остання тенденція хоч і не значною мірою пов'язана з тим, що студенти перших курсів прагнуть усунути перешкоду на початку шляху (змінити викладача), аби не заважали на наступних курсах навчання, а представники старших курсів хочуть таким чином полегшити життя наступникам і помститися викладачам.

На запитання, "Які стосунки у вас з викладачами?" відповіді такі: "стосунки добрі" у 93,1% опитаних, "стосунки погані" у 1,2% опитаних, а "стосунки погіршуються" у 5,4% від опитаних.

За гендерними відмінами "добрі стосунки з викладачами" у 45,3% чоловіків і 48% жінок; "стосунки з викладачами погіршуються" у 3% чоловіків і 2,5% жінок і "погані стосунки з викладачами" у 0,8% чоловіків та 0,4% жінок.

За віковими відмінами "добрі стосунки з викладачами" у представників першої вікової групи 17-18 років у 94,6% випадків, а для другої вікової групи 19-20 років у 89% випадків. Представники третьої вікової групи (21-50 років) у 98,1% мають добрі стосунки. "Стосунки погіршуються" на 4,2% у представників першої вікової групи, а для представників другої вікової групи у 8,8%. «Стосунки погіршуються» у 2% представників третьої вікової групи; "погані стосунки" у 1,1% представників першої вікової групи і у представників другої вікової групи показник становить 2,2%. Нульові показники у представників третьої вікової групи. Як видно із показників, стосунки викладачів із студентами погіршуються на 5,6% з віком, а відповідно із курсом навчання.

За віковими і гендерними особливостями «добрі стосунки» у 55,3% чоловіків та 39,4% жінок першої вікової групи. У 37,45 чоловіків і 51,6% жінок другої вікової групи і у 41,2% чоловіків та 56,9% жінок третьої вікової групи. Добрі стосунки у чоловіків з віком погіршуються на 17,9% - це різниця між першою та другою віковими групами та

лише на 3,8% покращуються у третій віковій групі у порівнянні з другою. Для жінок стосунки покращуються з віком.

“Погані стосунки” спостерігаються у 1% чоловіків і 0% для жінок першої вікової групи, та на 1% у представників другої вікової групи як для чоловіків так і для жінок.

“Стосунки погіршуються” у представників першої вікової групи 17-18 років у 3,2% чоловіків, а у жінок у 1,1% випадків від опитаних. Для другої вікової групи 19-20 років “стосунки погіршуються” для чоловіків у 3,3%, а для жінок у 5,5%. Для третьої вікової групи (21-50 років) «стосунки погіршуються» для 2%.

Отже, «добрі стосунки» важливі для респондентів усіх трьох вікових груп. Різниця між ними лише у 9 - 5%. «Погані стосунки» фіксуються в межах 2% для першої і другої вікових груп. «Стосунки погіршуються» хоч і незначним чином у респондентів першої та другої вікових груп. «Добрі стосунки» у більшій половині чоловіків першої вікової групи, і на 16% менше жінок у яких «добрі стосунки» у цій же віковій групі. У другій і третій вікових групах «добрі стосунки» у половині жінок, але у чоловіків «добрі стосунки» на майже 15% менше у порівнянні із жінками.

На запитання “Чи вважаєте ви себе добре пристосованим до навчання на факультеті?” респонденти відповіли так: “добре пристосованим” вважає себе 65,2% від опитаних, “погано пристосованими” вважає себе 3,7%, але не визначилися з відповіддю 30,9%.

За гендерними відмінами вважають себе “добре пристосованими” 30,9% чоловіків і 34,3% жінок, «погано пристосованими» вважають себе 2,5% чоловіків і 1,2% жінок та не визначилися з відповіддю 16,1% чоловіків і 14,8% жінок.

За віковими відмінами показники такі: “добре пристосованими” вважають себе 56,5% представників першої вікової групи, та 71,4% другої вікової групи 19-20 річних і 70,6% представників третьої вікової групи. “Погано пристосованими” вважають 6,4% першої вікової групи і 2,2% представників другої вікової групи 19-20 річних і 2% представників третьої вікової групи. Не визначились з відповіддю 37,2% представників першої вікової групи і 26,4% представників для другої вікової групи та 27,5% представників третьої вікової групи.

За віковими і гендерними показниками відміни такі: “добре пристосованими” вважають себе представники першої вікової групи 31,9% чоловіків, та 24,5% жінок; з другої вікової групи 19-20 річних “добре пристосованими” вважають себе 29,7% чоловіків, 41,7% жінок та 31,4% чоловіків і 39,2% жінок третьої вікової групи. Як видно з віком чоловіки вважають себе “не настільки добре пристосованими” лише у 2,3%, а “пристосованих” жінок збільшується на 17,3% випадків.

“Погано пристосованими” вважає себе 5,3% чоловіків і 1,1% жінок першої групи; “погано пристосованими” є 1,1% чоловіків і 1,1%

жінок другої вікової групи та 2% жінок третьої вікової групи. Тут на 4,3% збільшується число чоловіків, які почуваються пристосованими у другій віковій групі.

Можливо це пов'язано з самооцінкою, бо, як відомо, самооцінка у жінок на початку нижча за чоловіків, але з часом вона зростає, бо жінки більш наполегливо вчаться і мають кращі показники у навчанні та усвідомлюють свою привабливість, бажаність більшою мірою ніж чоловіки. Проте з часом відсоток тих жінок, які починають в силу невдалого життя усвідомлювати, що вони погано пристосувалися, починає зростати, на щастя у нашому випадку лише на 2%.

Не визначилися з відповіддю 23,4% чоловіків і 13,8% жінок першої вікової групи і 10,9% чоловіків та 15,4% жінок другої вікової групи і 11,8% чоловіків та 15,7% жінок третьої вікової групи.

Отже, «добре пристосованими» себе вважають представники другої і третьої вікових груп. На 15% «менш пристосованими» вважають себе представники першої вікової групи. «Погано пристосованими» вважають себе представники першої вікової групи у порівнянні з представниками другої і третьої вікових груп. І на 10% більш у першій віковій групі у порівнянні з другою і третьою віковими групами тих, хто не визначився з відповіддю. «Добре пристосованими» у першій віковій групі вважають себе більше чоловіків у порівнянні із жінками, але у другій і третій вікових групах ситуація змінюється, і вже більше жінок, аніж чоловіків вважають себе «добре пристосованими».

На запитання: “Чи адаптувалися ваші однокурсники до навчання у ВНЗ?” респонденти відповіли так: “вони адаптувалися” - вважають 56,3% опитаних. Ще “не адаптувалися мої товариші”, так вважають 9,3% опитаних. Не визначилися з відповіддю, “адаптувалися мої товариші чи ні” 34,3% опитаних.

За гендерними відмінами, вважають своїх товаришів такими, що “адаптувалися” 25,4% чоловіків і 30,9% жінок; “не адаптованими” вважають своїх товаришів 4,6% чоловіків і 4,6% жінок. Не визначилися з відповіддю 19% чоловіків і 15,2% жінок.

За віковими показниками, представники першої вікової 17-18 річної групи вважають своїх товаришів “адаптованими” у 40,4% випадків, а представники другої вікової групи 19-20 річних вважають такими 62,7% та 74,5% респондентів третьої вікової групи (21-50 років); “не пристосованими” вважають своїх товаришів 15,4% представників першої вікової групи 17-18 років і 8,8% представники другої вікової групи 19-20 річних, а ось серед представників третьої вікової групи таких немає. Не визначилися з відповіддю 44,7% представників першої, 28,6% представників другої і 25,5% представників третьої вікових груп.

За віковими і гендерними показниками відсотки такі: “вони вже адаптувалися” вважають 26,6% чоловіків і 13,8% жінок першої вікової

групи; представники другої вікової групи вважають такими 23,1% чоловіків і 39,6% жінок і 27,5% чоловіків та 47% жінок третьої вікової групи. Вони ще “не адаптувалися” вважає 6,9% чоловіків і 8,5% жінок першої вікової групи та 5,5% чоловіків і 3,3% жінок другої вікової групи і нульовий варіант для третьої вікової групи. Не визначилися з відповіддю 26,6% чоловіків і 18,1% жінок першої вікової групи і 13,2% чоловіків і 15,4% жінок другої вікової групи та 15,7% чоловіків і 9,8% жінок третьої вікової групи.

Отже, найбільш адаптованими вважають своїх товаришів представники третьої вікової групи, найменш пристосованими вважаються представники першої вікової групи. Більшу кількість товаришів, які «не адаптувалися», мають представники першої вікової групи у порівнянні з відповідями представників другої та третьої вікових груп. І найбільший відсоток серед респондентів тих, які «не визначилися з відповіддю» притаманний відповідям респондентів першої вікової групи. На думку представників першої вікової групи, «їх товариші вже адаптувалися» на 12,8% більше, аніж жінок, але у другій і третій вікових групах більш «адаптованими» вважають себе жінки, аніж чоловіки. Менше «не адаптованими» своїх товаришів вважає більший відсоток жінок, аніж чоловік – це відповіді другої вікової групи.

На питання, “Що ви розумієте під навчальною адаптацією?” респонденти відповіли так, що розуміють “пристосування до ВНЗ” - таких 42,3% від опитаних, “успішне навчання” - вважають 56,7% від опитаних і не визначилися з відповіддю 0,8%.

За гендерною відміною відповіді розташовані так; “пристосування до ВНЗ” - важливе для 23% чоловіків і 19% жінок; “успішне навчання” важливе для 26% чоловіків і 31% жінок. Не визначилися з відповіддю лише 0,8% жінок.

За віковими відмінами показники наступні: “пристосування до ВНЗ” важливе для 43,6% першої вікової групи і 41,8% представників другої вікової групи та 41,2% для представників третьої вікової групи.

“Успішне навчання” вважають за “навчальну адаптацію до ВНЗ” 55,3% представників першої вікової групи і 58,3% другої вікової групи і 56,8% представників третьої вікової групи. І не визначилися з відповіддю лише 1,1% першої вікової групи та 2% третьої вікової групи.

За гендерною та віковою відміною показники такі: 27,6% чоловіків та 15,9% жінок першої вікової групи; 19,8% чоловіків і 21,9% жінок другої вікової групи та 19,6% чоловіків і 21,6% жінок третьої вікової групи вважають, що їх товариші “пристосувалися до ВНЗ”. “Навчальна адаптація” це “успішне навчання” так вважають - 31,9% чоловіків і 23,4% жінок першої вікової групи, 20,9% чоловіків і 37,4% жінок другої вікової групи та 23,5% чоловіків і 33,3% жінок третьої вікової групи.

Отже, «успішне навчання» у кожній з вікових груп в середньому на 15% важливіше за «пристосування до ВНЗ» Відміни між віковими групами по кожній відповіді мінімальні.

«Пристосування до вузу» важливіша для чоловіків першої вікової групи, аніж для жінок цієї групи, але для другої і третьої вікових груп «пристосування до вузу» важливіше для жінок, аніж для чоловіків. «Успішне навчання» важливіше для чоловіків, аніж для жінок першої вікової групи, але у другій і третій вікових групах все навпаки, для жінок пріоритет «успішне навчання» важливіший, аніж для чоловіків.

На запитання, “Чи потрібна довіра для адаптації у навчальному процесі ВНЗ?” – “не потрібна довіра” вважає 11% опитаних, що “довіра посідає важливе місце” вважає 56,7% опитаних і не визначилися з відповіддю 32,1% опитаних.

За гендерними відмінами, відповідь “довіра не потрібна” вибрали 6,7% чоловіків і 4,2% жінок; думка, що “довіра посідає важливе місце” притаманна для 25,8% чоловіків і 31% жінок. Не визначилися з відповіддю 16,5% чоловіків і 15,6% жінок.

За віковими відмінами відповіді побудовані так: “довіра не потрібна” вважають 8,5% представників першої вікової групи, та 14,4% представників другої вікової групи і що «довіра не потрібна» вважає 9,8% представників третьої вікової групи. Тут прослідковується негативне ставлення до довіри, її нівеляція з віком сягає 5,7% - це різниця для показників першої і другої вікових груп. “Довіра посідає важливе місце” так вважає 63,8% представників першої вікової групи та 50,6% представників другої вікової групи і 54,8% представників третьої вікової групи. Не визначилися з відповіддю 27,6% представників першої вікової групи та 35,2% представників другої вікової групи і 35,3% представників третьої вікової групи.

За гендерно-віковими відмінами відповіді розподіляються так: “довіра не потрібна” вважають 5,3% чоловіків і 3,2% жінок першої вікової групи, 10,9% чоловіків і 3,3% жінок другої вікової групи та 2% чоловіків і 7,8% жінок третьої вікової групи; “довіра посідає важливе місце” вважає 35,1% чоловіків та 28,7% жінок першої вікової групи і 20,9% чоловіків та 29,7% жінок другої вікової групи і 17,6% чоловіків та 37,2% жінок третьої вікової групи. Не визначилися з відповіддю 19,1% чоловіків і 8,5% жінок першої вікової групи та 9,9% чоловіків і 25,3% жінок другої вікової групи і 23,5% чоловіків та 11,8% жінок третьої вікової групи.

Отже, «довіра не потрібна» більшою мірою для представників другої вікової групи у порівнянні з першою та третьою віковими групами. «Довіра потрібна» найбільшою мірою для представників першої вікової групи. Проте найбільша кількість респондентів, які не визначилися з відповіддю наявні другій і третій віковим групам. «Довіра не потрібна», так вважає більше чоловіків, аніж жінок у

першій та другій вікових групах. А у третій віковій групі більше жінок, які вважають що довіра «не потрібна». «Довіра важлива» - так вважає більше чоловіків першої вікової групи, ніж жінок. Але у другій і третій вікових групах для жінок «довіра важливіша», ніж для чоловіків.

Попри не дуже високий відсоток (11%) тих, хто вважає, що «довіра не потрібна», насторожує той факт, що 32,2% від опитаних не визначилися у цьому плані. Ще один тривожний сигнал викликають відповіді респондентів старших за віком, де рівень довіри падає у чоловіків на 50%. Якщо перші курси вважають, що «довіра не потрібна» у 5,3%, то на старших курсах така тенденція збільшується. Важливим і позитивним є показник, за яким у жінок молодших та старших курсів відсоток тих, хто вважає, що «довіра посідає важливе місце» не зменшується, а має тенденцію до росту, хай мінімального. Адже, саме «довіра» є основою позитивних соціальних контактів, вона визначає рівень згуртованості.

На питання, «Чи підтримуєте ви дружні стосунки з одногрупниками?» відповіли «так, підтримую з більшістю» 86,4% респондентів, «не підтримую» вважають 3,8% опитаних і «підтримую дружні стосунки з одним однокурсником» вважають 9,6% опитаних.

За гендерними відмінами відповіді розподілилися так: «підтримую дружні стосунки з більшістю» вважає 44,5% чоловіків та 42% жінок. «Не підтримую» вважають 0,4% чоловіків та 3,4% жінок. «Підтримую дружні відносини з одним однокурсником», так вважають 4,6% чоловіків та 5% жінок.

За віковими відмінами відповіді розподілилися так: «підтримую стосунки з більшістю» переконані 88,2% представників першої вікової групи, 83,5% представників другої вікової групи і 88,2% респондентів третьої вікової групи. «Не підтримують дружніх відносин» - вважає 7,7% жінок другої вікової групи та 4% респондентів третьої вікової групи. «Підтримую дружні стосунки з одним однокурсником» вважає 11,7% представників першої вікової групи і 8,8% представників другої вікової групи та 7,8% представників третьої вікової групи.

За гендерною та віковою ознакою «підтримують дружні стосунки» 54,2% чоловіків та 34% жінок першої вікової групи і 38,5% чоловіків та 45% жінок другої вікової групи і 37,2% чоловіків та 51% жінок третьої вікової групи. «Не підтримують дружніх стосунків» лише 7,7% жінок другої вікової групи та 2% чоловіків і 2% жінок третьої вікової групи. «Підтримую дружні стосунки з одним однокурсником» вважають 5,3% чоловіків та 6,4% жінок першої вікової групи та 4,4% чоловіків і 4,4% жінок другої вікової групи і 3,9% чоловіків та 3,9% жінок третьої вікової групи.

Отже, «підтримують стосунки з більшістю» представники першої і третьої вікових груп. У порівнянні з ними представники другої вікової групи мають на 5% менше тих, хто «підтримує стосунки з більшістю». Тих, хто «не підтримує стосунків» більше у другій віковій групі. А тих, Проблеми загальної та навчальної адаптації студентів ЗДІА

хто «підтримує стосунки з одним однокурсником» більше серед представників першої вікової групи у порівнянні з другою та третьою віковими групами.

«Підтримують стосунки з більшістю» більше чоловіків і менше жінок у першій віковій групі, але у другій і третій вікових групах все навпаки. Жінок, які підтримують «стосунки з більшістю» більше, ніж чоловіків. «Підтримують стосунки з одним» майже порівну серед чоловіків і жінок у кожній віковій групі.

На запитання, «У чому для вас проявляється успішність в адаптації?» відповіді розподілилися так: «добрі оцінки» важливі для 39,4% респондентів, «гарне самопочуття» важливе для 21,5% опитаних і «позитивні стосунки» важливі для 38,9% респондентів.

За гендерними відмінами «добрі оцінки» важливі для 19,9% чоловіків та 19,5% жінок; «гарне самопочуття» важливе для 9,3% чоловіків та 12,2% жінок; «позитивні стосунки» важливі для 19,9% чоловіків та 19% жінок.

За віковими показниками «гарна успішність в адаптації» проявляється у «добрих оцінках» для 42,6% представників першої вікової групи, та 39,6% представників другої вікової групи і 33,3% для респондентів третьої вікової групи. «У гарному самопочутті» вважають 26,6% представників першої вікової групи та 17,6% представники другої вікової групи і 19,6% для респондентів третьої вікової групи. У «позитивних стосунках» вважає 30,9% представників першої та 42,9% представників другої вікової групи і 47,1% для респондентів третьої вікової групи.

За гендерними та віковими відмінами «добрі оцінки» важливі для 24,5% чоловіків та 18,1% жінок першої і 20,9% чоловіків та 18,7% жінок другої вікових груп і 9,8% для чоловіків і 23,5% для жінок третьої вікової групи. У «гарному самопочутті» вважають 13,8% чоловіків та 12,8% жінок першої і 5,5% чоловіків та 12,1% жінок другої вікової групи і 7,8% чоловіків і 11,8% жінок третьої вікової групи. У «позитивних стосунках» вважає 21,3% чоловіків та 9,6% жінок першої і 15,4% чоловіків та 27,5% жінок другої вікових груп і 25,5% чоловіків та 21,6% жінок третьої вікової групи.

Отже, «добрі оцінки» важливі майже однаковою мірою для представників усіх трьох вікових груп, але меншою мірою вони важливі для третьої вікової групи і найбільш важливі для представників першої вікової групи. Різниця між ними становить 9%. «Добре самопочуття» важливіше для представників першої вікової групи у порівнянні з другою і третьою. А «позитивні стосунки» важливіші для представників третьої вікової групи у порівнянні з представниками першої і третьої. Динаміка зростання ваги «позитивних стосунків» перебуває в межах 10 одиниць, починаючи з першої вікової групи.

«Добрі оцінки» важливіші для чоловіків першої і другої вікових груп, аніж жінкам, але для третьої вікової групи «добрі оцінки» важливіші для жінок, аніж для чоловіків. «Гарне самопочуття» важливіше для жінок другої і третьої вікових груп у порівнянні із чоловіками, а у першій важливість «добрих оцінок» майже однакова, як для жінок, так і для чоловіків. «Позитивні стосунки» важливіші для чоловіків у першій і третій вікових групах аніж жінкам. Але у другій віковій групі «позитивні стосунки» важливіші для жінок, аніж для чоловіків.

Зменшення ваги «добрих оцінок» не спостерігається з динаміки відповідей. Не відіграє важливої ролі для чоловіків «добре самопочуття», а «позитивні стосунки» для чоловіків з віком відіграють все меншу роль, аніж для жінок. Для жінок ці показники зростають, у нашому випадку майже у три рази, з 9,5% до 27,4%. Можливо це можна пояснити більшою ізоляцією жінок, їх відчутної усамітненості, яка з роками лише зростає.

На питання, «Як часто ви спілкуєтеся з викладачами» студенти розподілили відповіді таким чином: «спілкуються відносно часто» вважають 49,1% опитаних, «іноді спілкуються» вважають 49,1% опитаних, «уникають спілкування з викладачами» 1,6% опитаних.

За гендерною відміною спілкуються «відносно часто» 22,8% чоловіків та 26,3% жінок; «іноді спілкуються» 26,3% чоловіків та 22,9% жінок. «Уникають спілкування» 1,6% жінок, серед чоловіків таких не має.

За віковою відміною «спілкуються відносно часто» 42,5% представників першої та 56% представників другої вікових груп і 49% респондентів третьої вікової групи. «Спілкуються іноді» 55,3% представників першої та 41,8% представників другої вікових груп та 51% респондентів третьої вікової групи. «Уникають спілкування» 2,2% студентів першої вікової групи та 2,2% студентів другої вікової групи, серед представників третьої вікової групи таких немає.

За віковими та гендерними відмінами, «спілкуються студенти з викладачами» «відносно часто» 25,5% чоловіків та 17% жінок першої вікової групи і 24,2% чоловіків та 31,9% жінок другої вікової групи і 15,7% чоловіків та 33,3% жінок третьої вікової групи. «Іноді спілкуються» 34% чоловіків та 21,3% жінок першої вікової групи та 16,5% чоловіків та 25,3% жінок другої вікової групи і 29,4% чоловіків та 21,6% жінок третьої вікової групи. «Уникають спілкування» 2,1% жінок першої та 2,2% жінок другої вікової групи.

Отже, «часте спілкування з викладачами» важливе для другої і третьої вікових груп. «Спілкування іноді» з викладачами важливіше для представників першої і третьої вікових груп. «Уникають спілкування» з викладачами 2% представників першої та другої вікових груп. Серед респондентів третьої вікової групи таких не виявлено.

Спілкуються із викладачами «відносно часто» більше чоловіків аніж жінок у першій віковій групі, але у другій і третій вікових групах спілкуються із викладачами «досить часто» більше жінок у порівнянні із чоловіками. «Спілкуються іноді» більше чоловіків у порівнянні із жінками першої та третьої вікових груп, а у другій віковій групі більше жінок, які «спілкуються іноді» з викладачами.

На запитання, “Як часто ви зустрічаєтеся з куратором групи?” відповіді розподілилися наступним чином. “Зустрічаюся з куратором 1 раз на місяць” 56,3% від опитаних, “зустрічаюся 2 – 3 рази на місяць” - 30% від опитаних, “чотири і більше разів на місяць” - 13,5% від опитаних.

За гендерними відмінами картина наступна. “Зустрічаються з куратором 1 раз на місяць” 25,4% чоловіків та 30,9% жінок, “зустрічаються 2 – 3 рази на місяць” 16,1% чоловіків та 13,9% жінок, “зустрічаються чотири і більше разів на місяць” 7,2% чоловіків та 6,3% жінок.

За віковими ознаками картина наступна. “Зустрічаються з куратором 1 раз на місяць” 40,4% студентів першої вікової групи та 65,9% студентів другої вікової групи і 68,6% респондентів третьої вікової групи. “Зустрічаються 2 – 3 рази на місяць” 46,8% студентів першої вікової групи та 17,6% студентів другої вікової групи і 21,6% респондентів третьої вікової групи. “Зустрічаються чотири і більше разів на місяць” 12,7% студентів першої вікової групи та 16,5% студентів другої вікової групи і 9,8% респондентів третьої вікової групи.

За гендерно-віковою ознакою дані опитування наступні. “Зустрічаються 1 раз на місяць” 19,1% чоловіків та 21,3% жінок першої вікової групи і 31,9% чоловіків та 34,1% жінок другої вікової групи і 25,5% чоловіків та 43,1% жінок третьої вікової групи. “Зустрічаються 2 – 3 рази на місяць” 29,7% чоловіків та 17% жінок першої вікової групи і 5,5% чоловіків та 12,1% жінок другої вікової групи і 9,8% чоловіків та 11,8% жінок третьої вікової групи. “Зустрічаються чотири і більше разів на місяць” 10,6% чоловіків та 2,1% жінок першої вікової групи і 4,4% чоловіків та 12,1% жінок другої вікової групи і 5,9% чоловіків та 3,9% жінок третьої вікової групи.

Отже, «спілкування з куратором» хоча б один раз у місяць важливе для представників другої та третьої вікових груп. «Спілкування з куратором» два – три рази актуальніше для представників першої вікової групи. І більше чотирьох разів на місяць «спілкуються з куратором» представники другої вікової групи.

Зустрічаються один раз на місяць з куратором більше жінок, аніж чоловіків у всіх трьох вікових групах, хоча є певні відміни. «Зустрічаються два – три рази на місяць» більше чоловіки першої вікової групи аніж жінки, а у другій і третій вікових групах «два – три рази на місяць» зустрічаються жінки у порівнянні із чоловіками.

«Чотири і більше разів на місяць» зустрічаються більшою мірою чоловіки першої та третьої вікових груп у порівнянні із жінками цих груп. А у другій віковій групі все навпаки. Жінки у порівнянні із чоловіками більше зустрічаються з кураторами чотирьох разів на місяць.

На запитання, «Чи цікаво вам на парах?» отримані наступні дані. «Часто цікаво на парах» 39,4% від опитаних, «іноді цікаво на парах» 56,7% від опитаних, «нецікаво на парах» 3,7% від опитаних.

За гендерною ознакою показники наступні. «Часто цікаво на парах» 16,5% чоловіків та 22,8% жінок, «іноді цікаво на парах» 30,5% чоловіків та 26,2% жінок, «нецікаво на парах» 2,1% чоловіків та 1,6% жінок.

За віковими відмінами картина наступна. «Часто цікаво на парах» 38,3% представникам першої вікової групи та 34,1% студентів другої вікової групи і 51% студентів третьої вікової групи. «Іноді цікаво на парах» 61,7% студентів першої вікової групи та 58,3% студентів другої вікової групи і 45% респондентів третьої вікової групи, «нецікаво на парах» 7,6% студентів другої вікової групи та 3,9% респондентів третьої вікової групи.

За гендерно-віковими характеристиками показники наступні. «Часто цікаво на парах» 18,1% чоловіків та 20,2% жінок першої вікової групи і 17,6% чоловіків та 16,5% жінок другої вікової групи і 11,8% чоловіків та 39,2% жінок третьої вікової групи. «Іноді цікаво на парах» 41,5% чоловіків та 20,2% жінок першої вікової групи і 20,9% чоловіків та 37,4% жінок другої вікової групи і 27,4% чоловіків та 17,65 жінок третьої вікової групи. «Нецікаво на парах» 3,3% чоловіків та 4,4% жінок другої вікової групи та 3,9% чоловіків третьої вікової групи. Серед представників першої вікової групи не знайшлося тих, кому «нецікаво на парах».

Отже, «часто цікаво на заняттях» представникам третьої вікової групи, а представники першої і другої вікових груп набрали майже однакову кількість балів і різниця між ними несуттєва. «Іноді цікаво» на заняттях представникам першої та другої вікових груп. І «нецікаво на заняттях» 8% представників другої вікової групи. «Часто цікаво» на заняттях жінкам третьої вікової групи у порівнянні із чоловіками цієї ж групи. «Іноді цікаво» на заняттях чоловікам першої і третьої вікових груп у порівнянні із жінками. А у другій віковій групі «іноді цікаво» на заняттях більшою мірою жінкам, аніж чоловікам.

Висновки. Про загальну адаптацію свідчить 65% позитивних відповідей від опитаних студентів. 56% студентів вважають себе адаптованими. Критично оцінюють адаптацію своїх товаришів тільки 9,2% студентів. У даному опитуванні студенти є досить гнучкими, здатними адаптуватися як до соціальної, так і професійної та навчальної ситуації. Частина студентів (третья вікова група) долає професійну кризу досить вдало адаптуючись до вимог професійного

Проблеми загальної та навчальної адаптації студентів ЗДІА

росту. У загальному сенсі успішність загальної та навчальної адаптації студентів значно залежить від: факультету і декана; соціального походження; освіти батька; загальної підготовки до навчання у вузі; загального рівня інтелектуальних здібностей; деяких вербальних і особистісних задатків. Крім того, адаптаційна складова залежить від вікових, соціальних та професійних криз, досвіду їх проходження, мотивації до успіху тощо.

Кількість студентів з низькими балами або невстигаючих на різних курсах різна. Неуспішність найбільш висока на 2 – 3 курсах навчання у вузі. Зміна кількості невстигаючих носить не випадковий, а закономірний характер. Вона пов'язана зі зміною змісту і організаційної структури навчального процесу порівняно із середньою школою, кількості прийнятих у вуз студентів тощо.

Оцінки залежать не лише від спеціальної підготовки студентів, передбачених навчальною програмою і багато у чому залежить від організації навчального процесу на кафедрі та набором технологій навчання, але й від загальних і спеціальних задатків, усталеності стосовно емоційного стресу; від індивідуальних особливостей, мотивації, від характеру і якостей зв'язків всередині навчальної групи.

Є певна залежність між рівнем передсесійної емоційної напруги і оцінками, отриманими на іспитах. Підвищення рівня психоемоційної напруги супроводжується погіршенням екзаменаційної оцінки. Велике значення для успішності студента у ситуації іспиту має здатність студента інтегрувати свою поведінку.

Академічна успішність студентів суттєвим чином залежить від порогу фрустрації. Студенти з низьким порогом фрустрації вирізняються низькою толерантністю до академічного навантаження через характерний набір для них комплексу особистісних рис (високого рівня актуальної тривоги, рис тривожного навіювання у поєднанні з високим почуттям відповідальності, позитивним відношенням до навчання). Такі студенти витрачають на підготовку до занять непропорційно багато часу, не вміють виділити суттєве у навчальному матеріалі, тому погано його засвоюють. Емоційна напруга на іспиті у них характеризується значним підсиленням фізіологічних і психологічних інтегративних здібностей. Тому рівень інтенсивності реакції може бути близьким до межі або перевищувати її. Це, у свою чергу, породжує дезадаптивну поведінку, яка проявляється у стереотипних реакціях, у зниженні рівня розумової діяльності і посиленні механізмів психологічного захисту Я.

Залежить успішність навчання і від рівня активності студентів. У студентів, схильних до тривожних реакцій, відбувається підвищення рівня активності (бадьорості) до рівня, що ускладнює процес навчання. Підвищення рівня бадьорості пов'язано зі зростанням емоційної напруги при наявності додаткових стресових факторів, особливо при необхідності вирішення задачі в умовах жорсткого

регламентування часу. Зі збільшенням рівня активності зростає здатність до сприйняття навчального матеріалу і розв'язання логічних задач, однак тільки для визначеного рівня активності, вище якого відбувається порушення виконуваної роботи.

Студенти, які прагнуть на іспиті зберегти досягнутий рівень успішності, керуються у своїй діяльності переважно бажанням уникнути невдачі, а не позитивною мотивацією.

Отримані результати свідчать, що бажання досягти успіху є важливим фактором в академічній діяльності студентів, що сприяє досягненню її високих показників.

Результати дослідження свідчать про відсутність впливу фактору офіційного лідерства у студентській групі на рівень оцінок.

Знання і навички індивід отримує у процесі спілкування з іншими людьми, а лабораторією навчання стає оточуюче середовище і людська група. Саме група однолітків справляє неабиякий вплив на формування особистості. Спілкування з членами групи є не тільки способом отримання інформації про навчання, але й специфічним видом діяльності і міжособистісних стосунків. В процесі спілкування виробляються навички соціальної взаємодії, збільшується набір соціальних ролей, розширюється уявлення про власну особистість.

Вплив групи на особистість проходить за допомогою специфічних психологічних механізмів: ними є научіння через спостереження і научіння через моделювання ролей. Взаємодія «внутрішніх» і «зовнішніх» факторів дозволила розглянути адаптацію студентів до навчання як процес розширення власного «Я» з одного боку, і активного опанування соціальної реальності у ході успішної діяльності, з іншого.

Отже, вивчаючи явище адаптації студентів ЗДІА, ми дійшли наступних **висновків**:

1. Явище адаптації до нових умов доцільно розглядати як багаторівневий процес взаємодії особистості з соціальним середовищем.

2. Важливими факторами успішності процесу пристосування можна вважати такі: розвиток і опанування інтрапсихічними утвореннями, гармонізація образу Я, формування цілепокладання, моделювання нових способів діяльності.

3. На основі діяльності розширюється «поле досвіду» студента, росте самоповага і рівень сприйняття, котра і складає основу формування позитивного образу майбутнього.

4. Недостатня ефективність формування новоутворень та їх інтеграції в образ «Я» можуть приводити до деривації потреб і цінностей людини і викликати переживання тривоги, відірваності, фрустрації, що свідчать про порушення або затримки процесів адаптації.

Стосовно підтвердження висунутих гіпотез, то перша гіпотеза, що студенти, які навчаються на відмінно, вважають себе добре адаптованими до вимог ВНЗ має підтвердження. Аналіз результатів за статевими відмінностями показав, що є певна відмінність між поглядами студентів різних статей на навчальну адаптацію. Студенти, які навчаються «задовільно» або «незадовільно», не бачать різниці у розумінні навчальної і загальної адаптації. Частина з них вважає, що адаптація не що інше, як пристосування і не більше. Частина студентів не вважає себе адаптованими до навчання у ВНЗ. Рівень розуміння навчальної адаптації не залежить від загальної успішності студента.

Найголовнішими проблемами студентської дезадаптації є: 1) недостатність матеріальної бази ВНЗ; 2) нерозуміння суті навчальної адаптації; 3) брак часу для навчання; 4) лінощі.

Джерела

1. Болотова А.К. Человек и время в ситуации социальной нестабильности // ОНС, 1997. № 6. с.38-44.

2. Moris C. Varieties of Human Value. Chicago, 1956.

3. Merton R.K. On theoretical sociology. Five essays, old and new. N.Y., 1967.

4. Ворожбит С. Проблеми загальної та навчальної адаптації студентів. //Соціальна психологія, 2007. - № 4, с.87 – 96.

ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕЙ И УЧЕБНОЙ АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ ЗДИА

Ильчук И.А. (г. Запорожье)

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования взглядов студентов относительно понимания сущности учебной и общей адаптации. Прослеживается тенденция проявления особенностей общих представлений студентов. Исследуется разница во взглядах по возрастным, половым характеристикам и уровнем учебной успеваемости. Определены негативные факторы студенческой дезадаптации.

Ключевые слова

АДАПТАЦИЯ, ОБЩАЯ АДАПТАЦИЯ, СОЦИАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ, ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ, ДЕЗАДАПТАЦИЯ, КРИЗИСЫ ЖИЗНИ, УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС, ПРИСПОСОБЛЕНИЕ, МАТЕРИАЛЬНАЯ БАЗА, ОБЩЕНИЕ В ГРУППЕ, БАРЬЕРЫ В ДОСТИЖЕНИИ ЦЕЛИ, ПРЕДПИСАНИЯ, СОЗНАНИЕ, САМОСОЗНАНИЕ

Стаття надійшла 20.04.10р.